

Національний
банк України

Огляд небанківського фінансового ринку

Департамент нагляду за ринком небанківських
фінансових послуг НБУ

22 жовтня 2020 року

Новий регулятор небанківського фінансового ринку

- 01.07.2020 року НБУ став регулятором небанківського фінансового ринку (майже 2 тис. надавачів фінансових послуг):

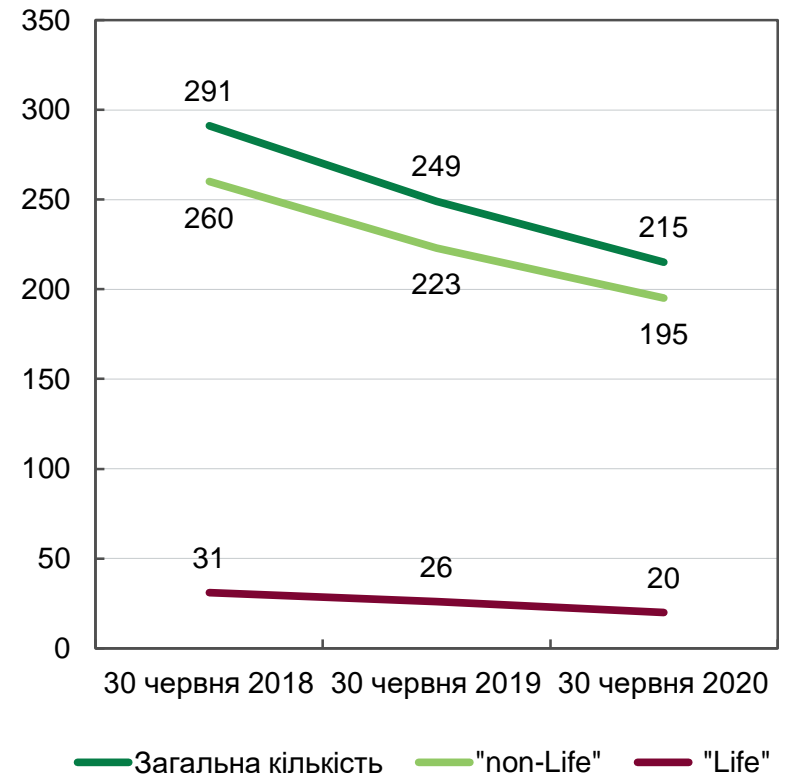
страхових компаній (non-life, life)	215
кредитних спілок (позики, залучення вкладів)	327
ломбардів (позики під заставу рухомого майна)	306
фінансових компаній (позики, гарантії, факторинг, лізинг)	974
лізингодавців (без статусу фінансової установи)	148

- Надавачі небанківських фінансових послуг вперше подали звітність за I півріччя 2020 до НБУ.
- Криза помірно відобразилась на діяльності страховиків, проте позначилась на обсягах кредитування небанківськими фінансовими установами.
- Кількість небанківських фінансових установ, які не виконують пруденційні нормативи з початку року, зросла. Причиною цього, зокрема, є нові нормативи для кредитних спілок (12.03.2020), вперше застосовані нормативи до гарантів (30.06.2020), закінчився перехідний період для страховиків (30.06.2020).
- Для підвищення ефективності нагляду НБУ розпочав впровадження ризик-орієнтованого підходу з урахуванням суспільної значимості установ (пропорційний підхід).

Кількість страхових компаній постійно зменшується

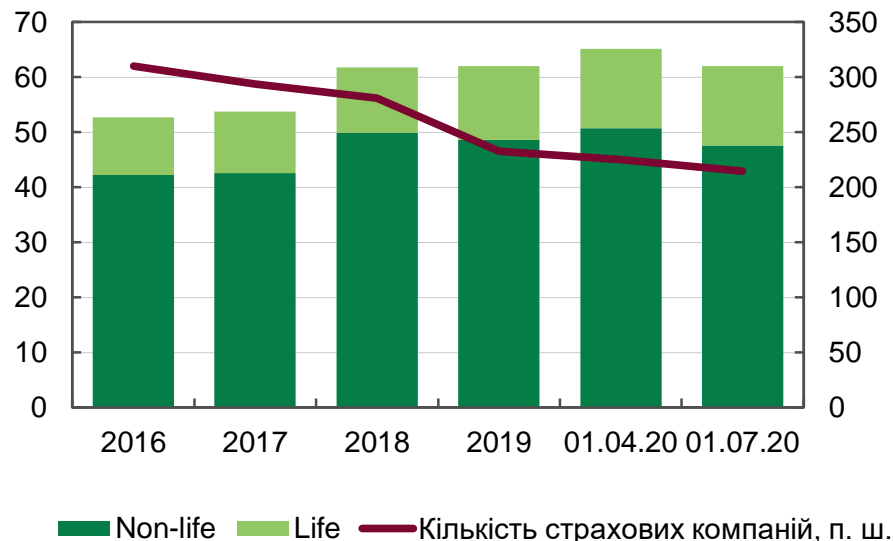
- Станом на 30.06.2020 в реєстрі 215 страховиків, 10 з них знаходиться на території ООС та АР Крим.
- Тенденція зменшення кількості страховиків триває з 2010 року.
- Значна частина страховиків виходить з ринку за власною ініціативою.
- Ця тенденція зберігалась в I-му півріччі 2020 року: виключено 20 страховиків, включено 2.

Кількість страхових компаній

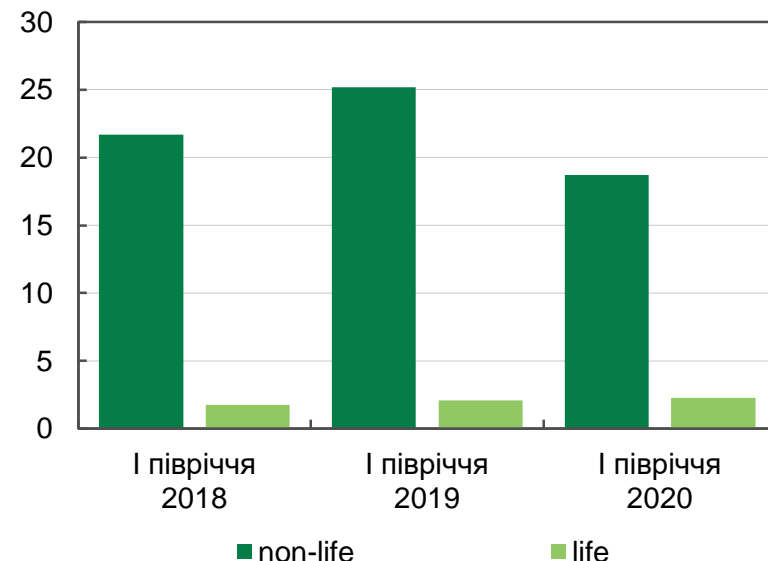

Ринок страхування зростає навіть в умовах карантину

Обсяг активів та кількість страхових компаній, млрд грн

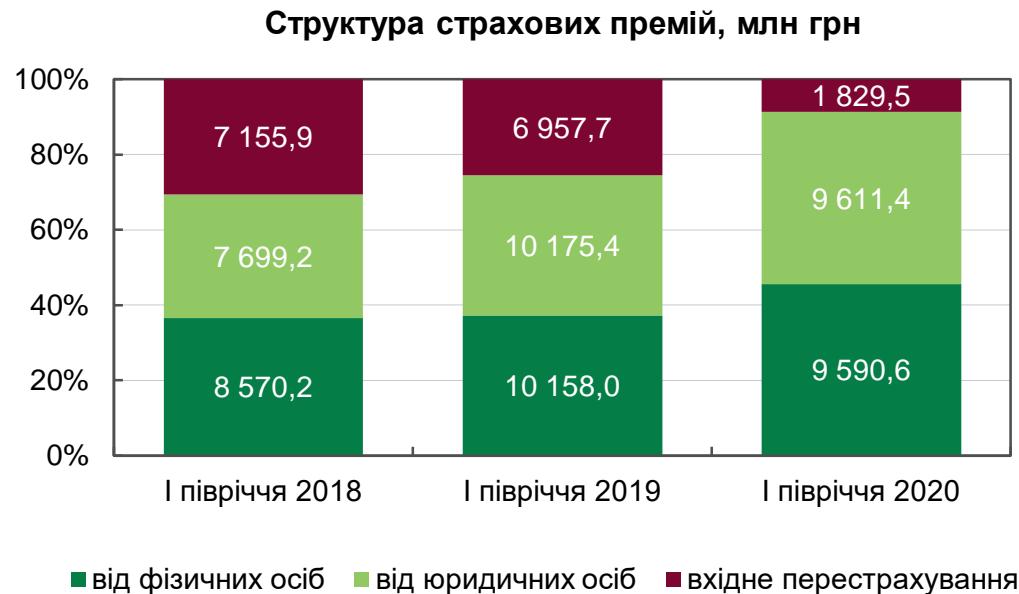

Страхові премії за видами страхування, млрд грн

- Станом на 30.06.2020 активи страховиків склали 62 млрд. грн.
- Страхові компанії, що подали звітність, показали в I-му півріччі 2020 року зростання страхових премій на 4,4%. Проте темп зростання зменшився: зростання в I півріччі 2019 року порівняно I півріччям 2018 року складало з 25%.
- Премії зі страхування життя зростали швидше – на 10% порівняно з 21% попереднього періоду.
- Рівень виплат у I півріччі 2020 року склав 35% порівняно з близько 25% у попередні періоди. На це вплинув вихід з ринку частини страховиків, які історично займалися вхідним перестрахованням з низькими показниками страхових виплат.

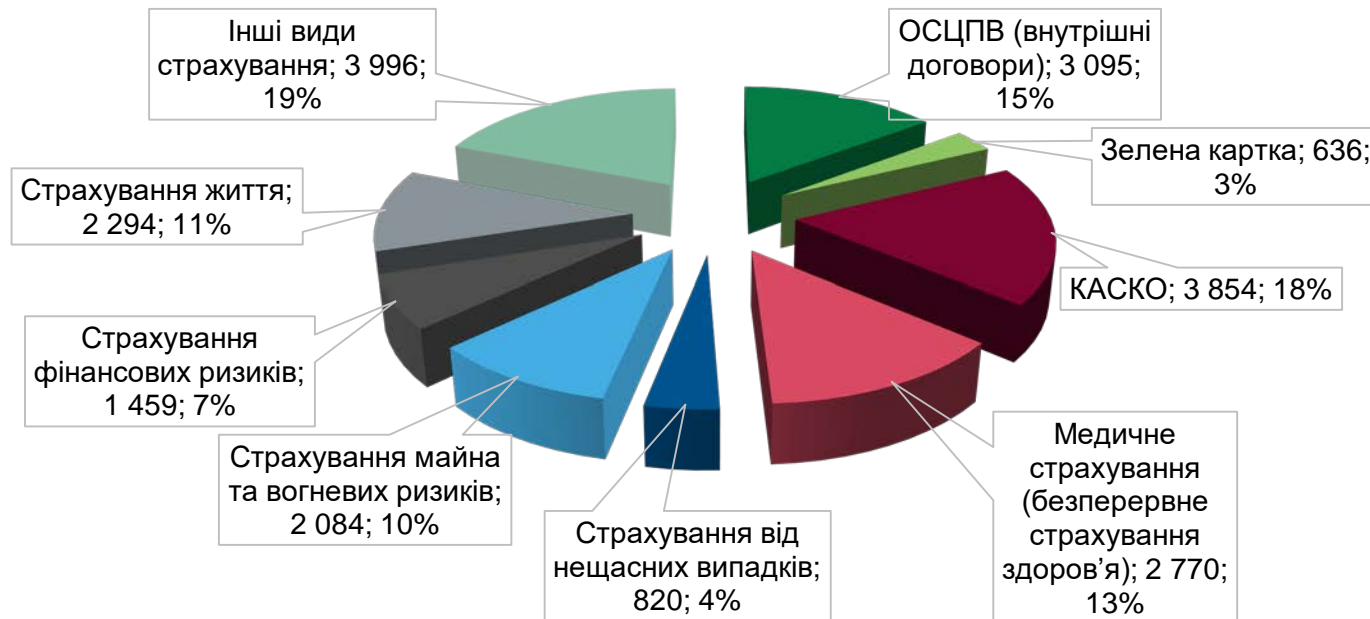
Зміна структури страхових премій за рахунок перестраховання.

- Частка вхідного перестраховання у валових страхових преміях зменшилась з 25% до 9%, вихідного – з 33% до 20%.
- Запровадження карантину дало поштовх стрімкому розвитку електронної комерції в страхуванні, що починає конкурувати з класичними територіальними мережами продажів та стає їх невід'ємною частиною.
- Бізнес-процеси страховиків активно перебудовувались на дистанційну роботу. Частина страховиків прийняли рішення зберегти ці зміни і після завершення карантину.
- Страховики змогли зберегти прийнятний фінансовий результат через помірне зростання страхових премій, сталі показники збитковості, відсутність знецінення активів.

Структура страхового портфеля стала

Страховий портфель у I півріччі 2020 року за видами, млн грн

- У I-півріччі 2020 року 36% страхових премій припало на автострахування (ОСЦПВ, Зелена картка, КАСКО).
- Особисті види страхування (ДМС, страхування від нещасних випадків, страхування життя) склали 28%.
- Частка електронних полісів ОСЦПВ у 2-му кварталі склали 35% порівняно з 30% у 1-му кварталі 2020 року.

Концентрація страхового ринку за страховими преміями

Концентрація за страховими преміями	Ринок non-life	Ринок non-life фізичних осіб	Ринок Life
ТОП 3	18%	22%	57%
ТОП 5	27%	32%	77%
ТОП 10	43%	54%	97%
ТОП 20	65%	76%	100%
ТОП 50	90%	95%	-
ТОП 100	99%	100%	-
Всього по ринку	100%	100%	100%

- 90% страхових премій в I півріччі 2020 року було сконцетровано у 70 страховиків (50 страховиків з ринку non-life та 20 страховиків з ринку life).
- Більше 50% страхових премій від фізичних осіб non-life сконцетровано у 10 страховиків.

92% страховиків подали звітність до НБУ

	ДРФУ, к-сть (30.06.2020)	з них ліцензіати	подали звітність, к-сть	з них ліцензіати	не подали звітність, к-сть	з них ліцензіати
ВСЬОГО, з них:	215	209	190	188	25	21
LIFE	20	19	19	19	1	0
NON-LIFE	195	190	171	169	24	21

- Звітність за 1 півріччя 2020 року до НБУ подали 188 страховиків – ліцензіатів.
- Причини неподання звітності страховиками:
  - 7 страховиків подали заяви на анулювання ліцензій і не подали звітність (на них припадало близько 7% ринку по преміях і активах);
  - 6 страховиків не подали звітність без зворотного зв'язку;
  - 8 страховиків знаходиться в ООС та Криму.

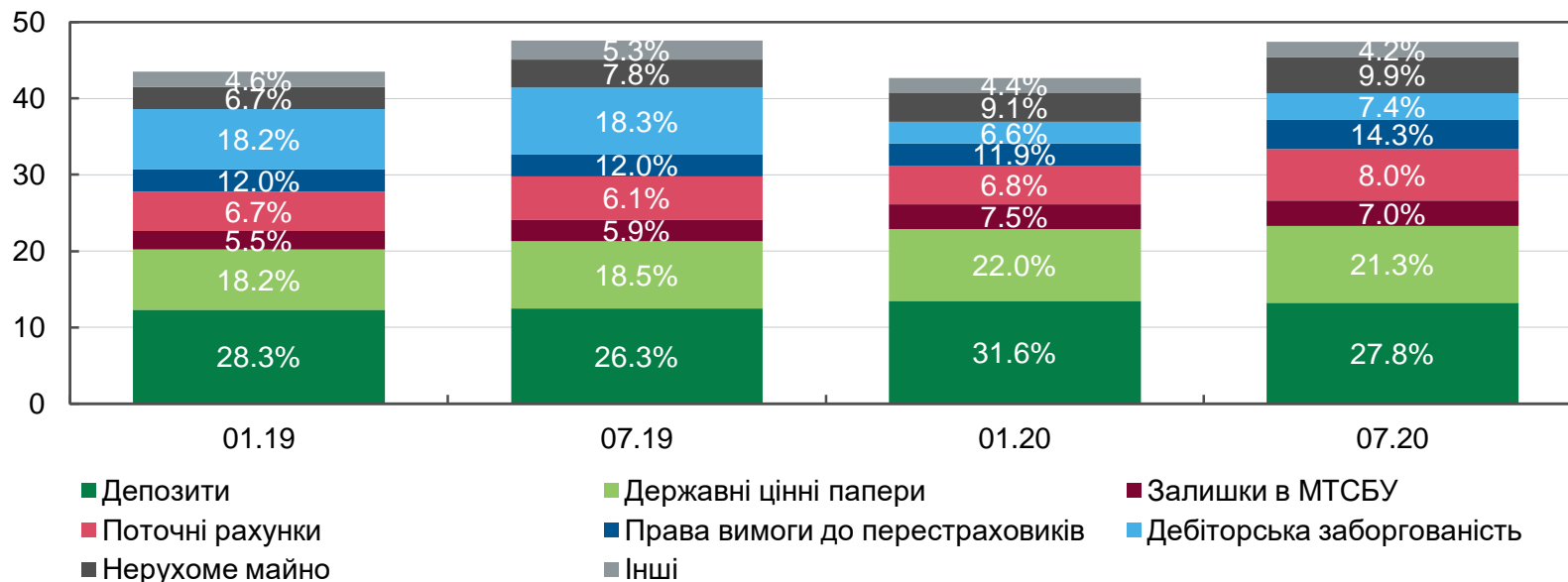
Виконання нормативу платоспроможності та достатності капіталу

Звітні дати	Перехідні періоди	Страховики, які порушують	Страховики, які прозвітувались	Дефіцит, млрд. грн
31.12.2018	30%	68	245	(-1,28)
31.03.2019	30%	51	241	(-1,45)
30.06.2019	60%	49	226	(-1,92)
30.09.2019	60%	26	219	(-1,34)
31.12.2019	60%	47	213	(-3,17)
31.03.2020	60%	33	205	(-2,21)
30.06.2020	100%	57	188	(-2,75)

- Станом на 30.06.2020 року збільшилась кількість порушників через **закінчення перехідного періоду: норматив платоспроможності та достатності капіталу застосовується на 100%**.
- Способи усунення порушень:
  - ✓ 21 страховик потребує **докапіталізації** майже на 300 млн. грн;
  - ✓ 36 страховиків потребують **реструктуризації** своїх активів.

Вимоги до капіталу забезпечені переважно якісними активами

Структура прийнятних активів страховиків для виконання вимог до нормативу платоспроможності та достатності капіталу, млрд грн

■ Позитивні тенденції:

- за 1,5 роки частка грошових коштів та державних цінних паперів виросла з 58,5% до 64,1%;
- зросла частка залишків в МТСБУ (з 2,4 млрд грн до 3,3 млрд. грн);
- більш, ніж у 2 рази зменшилась частка дебіторської заборгованості.

■ Негативні тенденції, які потребують врегулювання через зміни в НПА:

- зросла частка нерухомого майна (з 6,7% до 10%), в значній мірі за рахунок придбання земельних ділянок та переоцінок;
- зросла частка поточних рахунків (з 6,6% до 8%), що часто не підтверджуються після звітної дати.

Покриття страхових резервів (дотримання нормативу ризиковості операцій)

За групами страхування	Страховики, які не покривають страхові резерви прийнятними активами		Дефіцит прийнятних активів, млрд.грн	
	31.03.2020	30.06.2020	31.03.2020	30.06.2020
life	0	0	0,0	0,0
non-life	18	23	0,45	0,70
Всього:	18	23	0,39	0,63

- До 2018 року вимога покриття страхових резервів була базовим показником платоспроможності страховиків. Передбачала наявність прийнятних активів на виконання виключно зобов'язань зі страхування – технічних резервів (без запасу понад зобов'язання).
- Загалом порушують вимоги 60 страховиків (включно з порушенням другорядних нормативів, які або поглинаються базовими або є несуттєвими і не розкривають сутності ризиків).

Принципи пропорційного нагляду на основі ризик-орієнтованого підходу

I. СУСПІЛЬНА ВАЖЛИВІСТЬ	II.	РІВЕНЬ ПЛАСПРОМОЖНОСТІ
«1»	■	Норматив виконується («зелена» зона) ПА >110% запас платоспроможності (величини К – 30 або 45 млн.грн)
«2»	■	Норматив виконується («болотна» зона) ПА < 110% SCR (величини К)
«3»	■	Норматив НЕ виконується («оранжева» зона) (дефіцит ПА < 1/3 запасу платоспроможності (величини К))
«4»	■	Норматив НЕ виконується («червона» зона) дефіцит ПА >1/3 запасу платоспроможності (величини К)

Суспільна важливість СК оцінюється за:

1. Часткою ринку
2. Часткою премій від фізичних осіб
3. Розміром активів
4. Розміром страхових резервів
5. Наявність відокремлених підрозділів

- Визначення рівнів платоспроможності спирається на принципи закладені в проєкті Закону України «Про страхування».
- Розподіл страховиків за групами суспільної важливості буде базуватись на НПА Національного банку.
- В майбутньому для наглядових цілей планується підвищити поріг «зеленої» зони: підняти його зі 110% запасу платоспроможності до 120%, як передбачено в проєкті Закону України «Про страхування».

Розподіл страховиків за групами

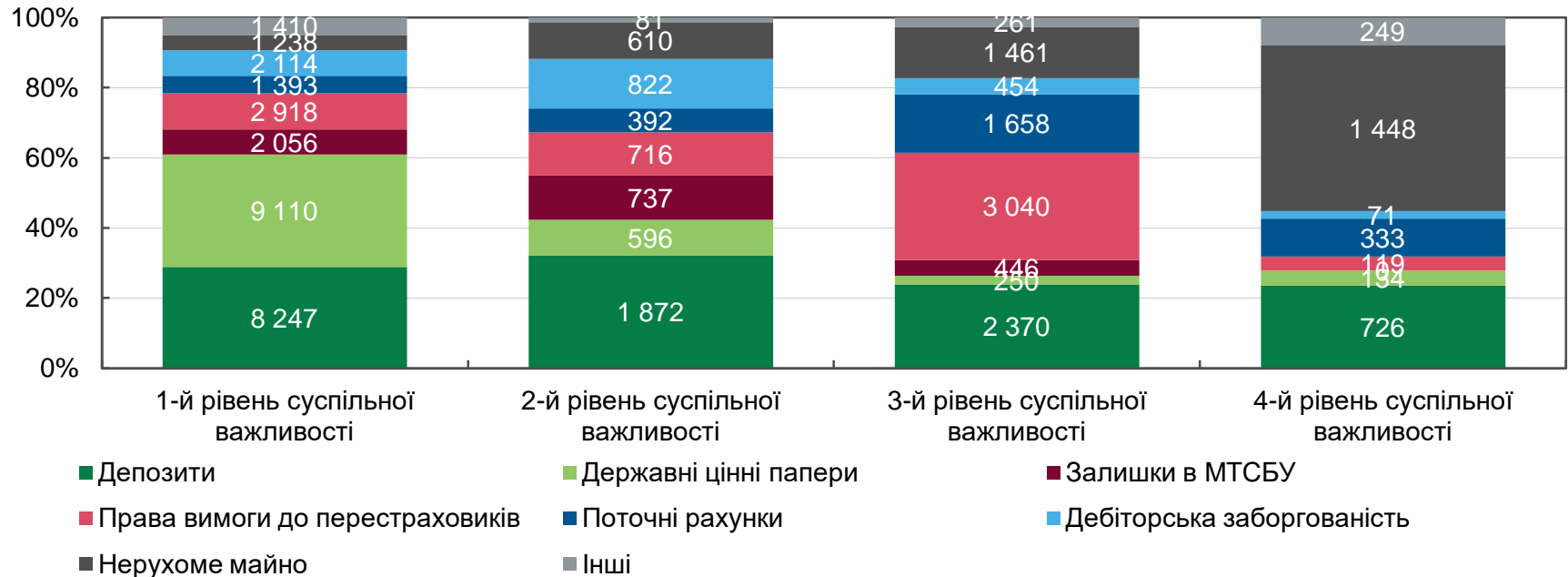

■ Достатній запас платоспроможного капіталу (НПДК + >10%SCR (К))
 ■ Недостатній рівень платоспроможного капіталу (дефіцит НПДК <MCR)
 ■ Критичний запас платоспроможного капіталу (НПДК + <=10%SCR (К))
 ■ Недостатній рівень мінімального капіталу (дефіцит НПДК >MCR)

- Найбільші страховики 1-го рівня суспільної важливості, на яких припадає 53% та 96% страхових зобов'язань, знаходяться в «зеленій» зоні.
- На 81 страховика з 4-ї групи суспільної важливості припадає менше 1,6% обсягу страхових резервів, значна частка з яких не виконує нормативи.

Суспільно важливі страховики мають кращу якість активів

Структура прийнятних активів страховиків для виконання вимог до нормативу платоспроможності та достатності капіталу (30.06.2020), млн грн

- У страховиків 1-го рівня суспільної важливості 60% припадає на депозити та ОВДП, на 3-му та 4-му рівні – до 30%.
- Страховики 1-го рівня суспільної важливості не вкладаються в нерухомість (5%). У страховиків 4-го рівня – 50%.
- Потребують врегулювання питання використання нерухомості у якості прийнятного активу, а також питання внутрішнього перестраховування та прийняття таких вимог за прийнятний актив.

Стратегії наглядових дій: заходи раннього втручання та заходи впливу

Група суспільної важливості	"1"	"2"	"3"	"4"
Достатній запас (виконується) ПА > 110% запасу (величини К)	-	-	-	-
Критичний запас (виконується) ПА < 110% запасу (величини К))	ЗАХОДИ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ, ПЕРЕЛІК ЗАХОДІВ			-
Недостатній рівень (не виконується) дефіцит ПА < 1/3 S запасу (величини К)	ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ			ЗАХОДИ ВПЛИВУ
	ЗАХОДИ ВПЛИВУ			
Недостатній рівень (не виконується) дефіцит ПА > 1/3 запасу (величини К)	ПЛАН ФІНАНСУВАННЯ			ЗАХОДИ ВПЛИВУ
	ЗАХОДИ ВПЛИВУ			
	<u>risk-based</u>			<u>rules-based</u>

- Вихід з ринку передбачатиме виключення з ДРФУ при відсутності зобов'язань перед споживачами, а при наявності таких зобов'язань – нагляд до повного їх виконання з можливим призначенням тимчасової адміністрації при погіршенні фінансового стану.

Кредитні спілки: найвразливіший учасник ринку

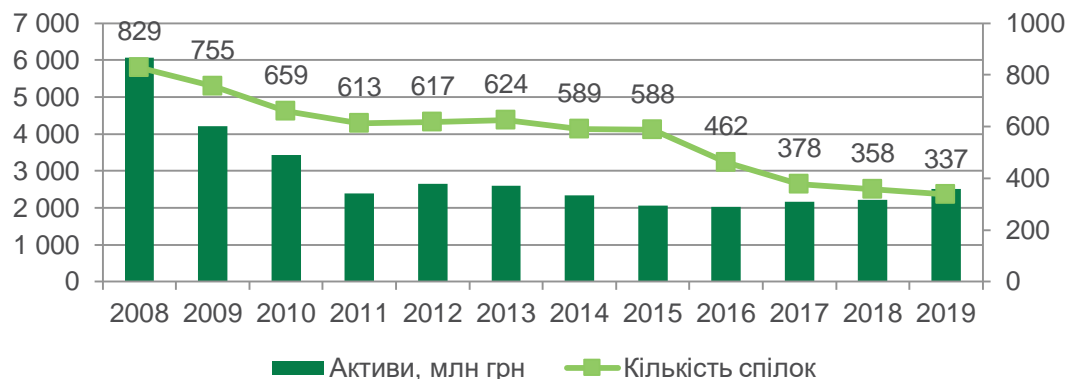

- Ринок кредитних спілок останні 10 років перебуває в стагнації, так і не оговтавшись від економічної кризи 2008-2009 років.
- Кредитні спілки важко адаптуються до будь-яких змін, в тому числі і до технічного прогресу. Їх ключовими клієнтами залишаються люди старшого віку.
- Бізнес-модель кредитних спілок потребує поміркованого зростання та накопичення резервного капіталу, який здатний поглинати збитки.
- Ризики вкладників підвищує відсутність системи гарантування для членів кредитних спілок.
- Серед небанківських фінансових установ кредитні спілки виявились найвразливішими до карантинних обмежень:
  - у березні 2020 року кредитні спілки були віднесені до організацій, офісам яких було заборонено приймати клієнтів;
  - запровадження на рівні закону заборони нараховувати штрафи та пені за прострочення кредитів призвело до погіршення якості кредитного портфелю, оскільки традиційно кредити кредитних спілок забезпечуються лише поруками;
  - концентрація позичальників на одній території посилює негативні тенденції для частини кредитних спілок, зокрема тих, які займались агрокредитуванням;
  - зниження фінансової активності осіб старшого віку, які становлять більшість серед членів кредитних спілок;
  - неготовність до дистанційних послуг через орієнтацію на готівкові розрахунки, відсутність електронних продуктів.

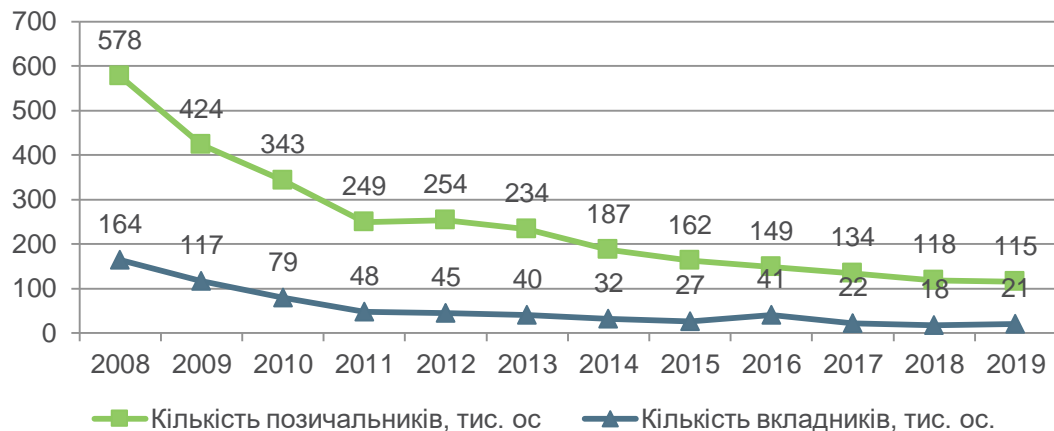

Кредитні спілки: ключові показники

- Кількість кредитних спілок постійно зменшується. За останні 5 років зменшилась вдвічі і становить 327 кредитних спілок. З них 85 знаходиться в ООС та АР Крим (25%). 170 кредитних спілок мають ліцензії на залучення депозитів.
- В цілому по ринку активи кредитних спілок майже не ростуть через постійне зменшення їхньої кількості. Активи – 2,2 млрд грн. (на 30.06.2020), по 10 млн. грн на 1 кредитну спілку.
- В структурі капіталу 50% відноситься до основного капіталу (530 млн. грн на 30.06.2020), який здатний поглинати збитки, представлений в першу чергу резервним капіталом та нерозподіленим прибутком. Достатність основного капіталу в середньому – 24%.
- В структурі активів значна частка непродуктивних активів, і вона зростає: з 15% до 18% за останній квартал.

Кредитні спілки: тенденція постійного зменшення кількості членів

- Кількість членів кредитних спілок зменшується, в першу чергу за рахунок зменшення кількості кредитних спілок. Кредитні спілки, що залишаються, не забезпечують зростання членства в цілому. Всього нараховується 450 тис. членів кредитних спілок.
- «Активних» членів – 26%. Це означає, що фактично користуються послугами 119 тис. членів (102 тис. позичальників та 17 тис. вкладників). Кількість «активних» членів також постійно зменшується.
- Середній депозит у кредитній спілці складає 65 тис. грн, середній кредит – 19 тис. грн.

Кредитні спілки: показники діяльності у I півріччі 2020 року

Показники діяльності, млн грн	30.06.2018	30.06.2019	30.06.2020
Загальні активи	2 304,3	2 368,9	2 254,1
Капітал	1 097,2	1 080,3	1 013,1
Резервний капітал	520,9	535,0	531,7
Кредити надані (залишок)	2 057,4	2 187,5	1 939,6
Внески на депозитні рахунки (залишок)	1 010,5	1 094,4	1 098,2
Кредити надані (за період)	1 208,5	1 240,4	1 136,0
Внески на депозитні рахунки (за період)	606,1	706,9	794,3

- Прозвітувалось до НБУ 224 кредитні спілки з 327. Причини неподання звітності: 85 кредитних спілок знаходиться на території ООС та АР Крим; 3 кредитні спілки подали заяви на анулювання ліцензії, 15 не прозвітувались без належного обґрунтування причин.
- Обсяг наданих кредитів зменшився в I півріччі на 9% порівняно з аналогічним періодом 2019 року, обсяг залучених депозитів збільшився на 12%.

Кредитні спілки: концентрація

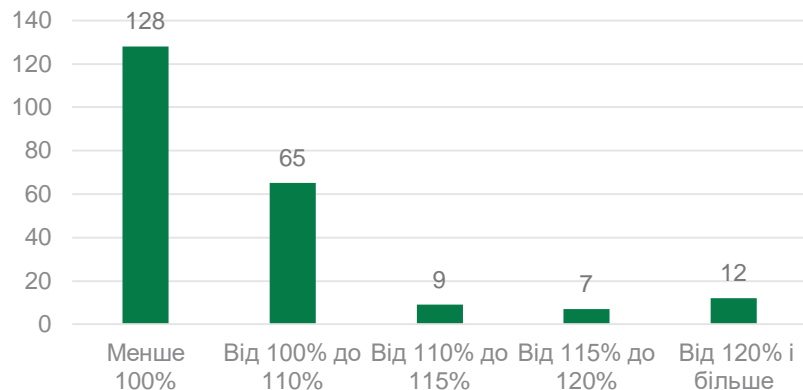
Концентрація	Сума активів, млн	Частка в загальній сумі активів, %	Сума залучених внесків, млн	Частка в загальній сумі внесків, %
ТОП 3	385	17	202	18
ТОП 5	560	25	239	22
ТОП 10	849	38	438	40
ТОП 20	1 238	55	653	59
ТОП 50	1 734	77	882	80
ТОП 100	2 044	91	1 037	94
Всього	2 254	100	1 098	100

Активи (млн. грн.)	Кількість КС
від 50 до 350	10
від 30 до 50	8
від 10 до 30	28
менше 10	175
Залишок за внесками (млн. грн.)	Кількість КС
від 40 до 300	5
від 10 до 40	19
менше 10	120
відсутні внески	77

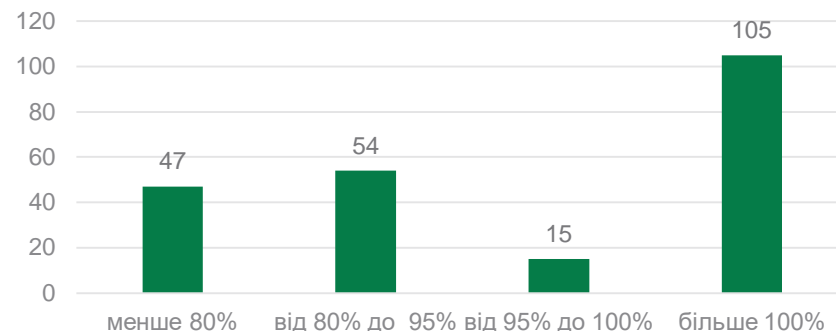
- 90% активів в I півріччі 2020 року було сконцентровано у 100 кредитних спілок з 224.
- Найбільша концентрація активів припадає на 3 регіони (42% активів): м. Київ (29 КС), Івано-Франківська (18 КС) та Львівська обл. (17 КС) . Разом з тим, кредитні спілки є в кожній області України.
- У 157 кредитних спілок немає відокремлених підрозділів. Понад 10 відділень має тільки 13 кредитних спілок.
- 175 кредитних спілок мають активи до 10 млн. грн.
- Відсутні внески на депозитні рахунки у 77 кредитних спілок.

Кредитні спілки: відсутність точок росту і малий розмір

Зростання активів за I півріччя 2020, КС

Частка операційних витрат в процентній маржі

- Однією з основних проблем кредитних спілок є відсутність точок росту у більшості кредитних спілок та швидке зростання в короткий період деяких кредитних спілок з малих до великих за рахунок ризикової та непоміркованої політики з процентними ставками.
- Малий розмір кредитних спілок створює передумови для надмірних постійних витрат, які кредитна спілка не здатна покривати (від з/п до аудиторських звітів), сильний вплив кредитних ризиків на фінансовий результат, а також відсутність ресурсів для технологічного розвитку.
- Спосіб вирішення цих проблем лежить в площині професійних організацій через централізацію частини функцій з метою їх здешевлення, створення накопичувальних фондів для розвитку та просвітництва.

Кредитні спілки: запровадження в 2020 році нових нормативів

Нормативи	31.03.2020	30.06.2020
Всього порушують, в т.ч.	77	72
Достатність основного капіталу 7% (K2)	11	15
Запас ліквідності 5% від зобов'язань (K5)	20	6
Обмеження частки непродуктивних активів	62	63

- Коронакриза співпадає із запровадженням нових нормативів (з 12.03.2020);
- Кількість кредитних спілок, які не виконують норматив достатності основного капіталу (K2), збільшилась протягом 2-го кварталу 2020 року з 11 до 15. З них 8 кредитних спілок – мають залишки внесків (вкладів) на депозитних рахунках у розмірі 79 млн. грн.

Кредитні спілки: стратегії наглядових дій

Виконання нормативу достатності основного капіталу (K2) 7%

Суспільна важливість оцінюється за:

1. Обсягом активів
2. Обсягом внесків (вкладів)
3. Кількістю членів
4. Наявністю відокремлених підрозділів

Суспільна важливість	понад 12%	від 7% до 12%	від 3,5% до 7%	менше 3,5%
«1» (8 КС)	6	1	0	1
«2» (16 КС)	13	1	1	1
«3» (75 КС)	64	9	1	1
«4» (121 КС)	99	12	2	8

risk-based

rules-based

- Розподіл кредитних спілок за групами суспільної важливості буде базуватись на НПА Національного банку.
- Визначення рівнів платоспроможності спирається на пропозиції з проєкту Закону України «Про кредитні спілки».
- Нагляд за кредитними спілками буде здійснюватися з урахуванням розміру кредитних спілок (груп суспільної важливості) та ризик-орієнтованого підходу (за рівнями платоспроможності кредитних спілок): моніторинг кредитних спілок «зеленої» зони, заходи раннього втручання до кредитних спілок «темно-зеленої» зони, до кредитних спілок «оранжевої» зони – плани відновлення та заходи впливу, кредитні спілки «червоної» зони – анулювання ліцензій і виведення з ринку.

Інші небанківські фінансові установи: ломбарди, фінансові компанії...

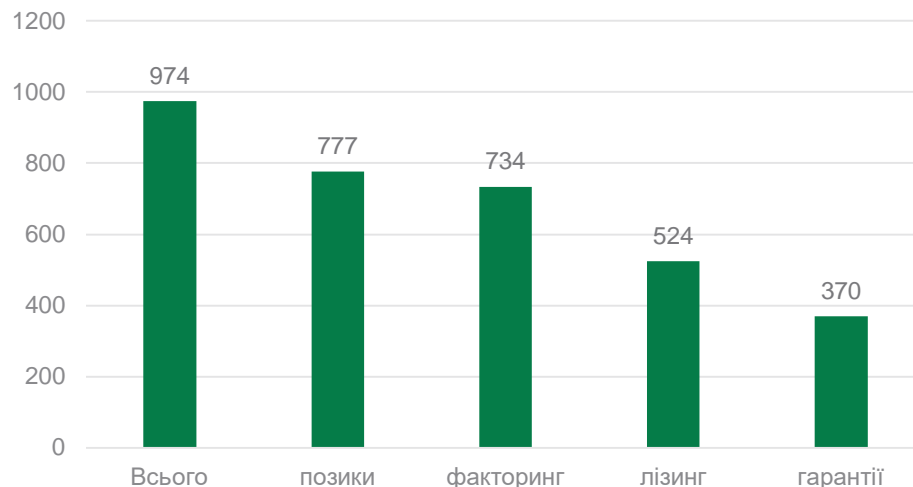
Ломбарди

- За останні 3 роки з ринку пішов кожний 4-й ломбард. Основною причиною є недостатність оборотних коштів та низька дохідність, зростання кількості підробок та недостатність кваліфікованого персоналу. На 30.06.2020 в реєстрі 306 ломбардів, з них 17 у I-му півріччі діяльності не здійснювало.
- 80% наданих кредитів забезпечуються виробами з дорогоцінних металів та каміння, 19% - побутовою технікою.

Фінансові компанії (позики, факторинг, лізинг, гарантії)

- За останні 3 роки розвивається найбільш динамічно. Кількість компаній збільшилась на 30%.
- Кожна 3-тя фінкомпанія з 974 має всі 4 ліцензії. 158 фінкомпаній діяльності у I-му півріччі не здійснювали (17%).
- 167 фінансових компаній надають позики фізичним особам. Основна проблематика – врегулювання вимог до ринкової поведінки при стягненні простроченої заборгованості.

Ліцензії фінансових компаній

...фінансові компанії – гаранті, лізингодавці

Фінансові компанії - гаранті

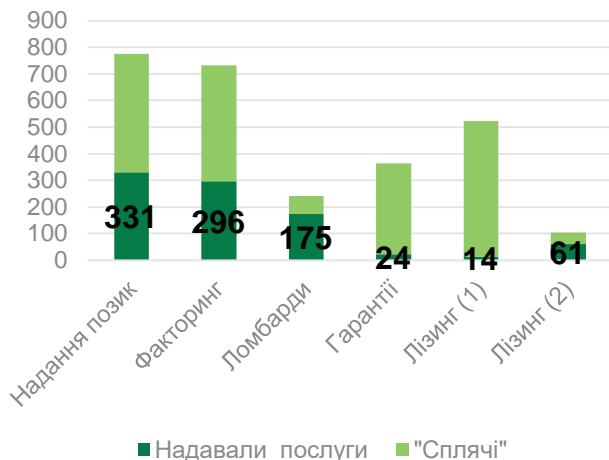
- З 370 фінкомпаній, які отримали ліцензію на гарантії, інформацію про здійснення діяльності у I-му півпівріччі 2020 року надало 24 фінансові компанії.
- За результатами I-го півріччя вперше моніторились нормативи для фінансових компаній-гарантів. Нормативи не виконують 20 з 24 компаній.

Лізингодавці (без статусу фінансової установи)

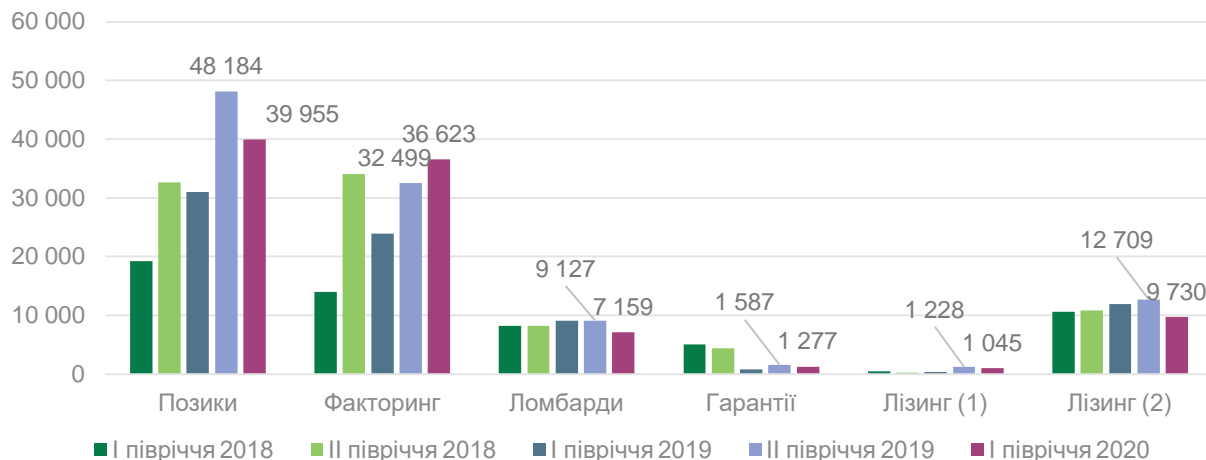
- Станом на 30.06.2020 в Реєстрі перебувало 148 лізингодавців.
- 42% лізингодавців не здійснювало діяльності з лізингу в I півріччі 2020 року.
- Вимоги до власного капіталу та нормативи для лізингодавців не встановлені.

Вплив коронакризи на діяльність інших небанківських фінансових установ

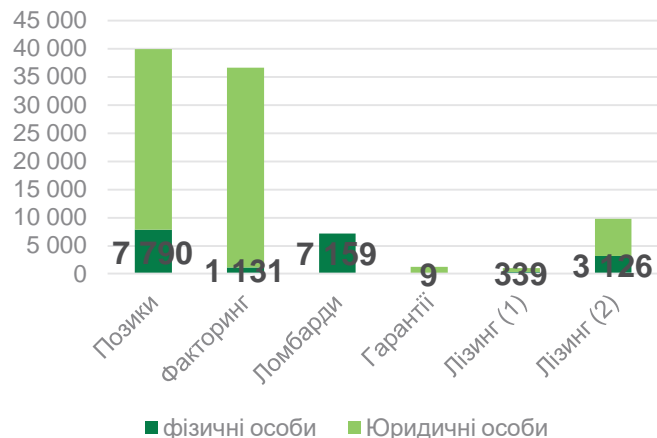
Ліцензіати, які здійснювали діяльність у I півр. 2020

Динаміка надання послуг за півріччями, млн.грн

Надання послуг фізичним особам у I півр. 2020, млн. грн

- Ринок надання позик фінансовими компаніями, який бурхливо ріс останніми роками по 50% в рік і більше, вперше показав зниження показників діяльності, обсяг наданих кредитів у I півріччі 2020 року знизився на 20% порівняно з обсягом наданих фінансовими компаніями кредитів у II півріччі 2019 року.
- У лізингових компаній та ломбардів обсяг наданих послуг у I півріччі 2020 року впав більш, ніж на 20% порівняно з II півріччям 2019 року.
- Виріс тільки ринок факторингу - 13%.

Загальні висновки

- Регулювання страховиків потребує вдосконалення в частині вимог до прийнятних активів.
- Пропорційний та ризик-орієнтований нагляд за страховиками та кредитними спілками буде здійснювати з використанням груп суспільної важливості та рівнів виконання нормативів платоспроможності та достатності капіталу.
- Необхідно розглянути питання щомісячної звітності для великих кредитних спілок.
- До запровадження нових спеціальних законів, які передбачатимуть повноцінну процедуру виходу з ринку небанківських фінансових установ, необхідно забезпечити вихід з ринку з максимально можливим, в межах існуючих повноважень НБУ, захистом споживачів.
- Необхідно побудувати прозорий діалог з ринком для розуміння ними наглядових дій регулятора.